

УДК 339.7:339.727.2

ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ НА МІЖНАРОДНИХ ФІНАНСОВИХ РИНКАХ В УМОВАХ СВІТОВОЇ КРИЗИ

Квактун О.О., к.е.н.

Чала В.С., к.е.н.

ДВНЗ «Придніпровська державна академія будівництва і архітектури»

В статті досліджено головні тенденції розвитку інвестиційної діяльності на міжнародних фінансових ринках в період світової кризи. Визначено учасників інвестиційного ринку в світі на сучасному етапі глобалізації. Розглянуто діяльність ТНК як основного світового інвестора. Виокремлено напрямки подальшого розвитку глобального ринку інвестицій. Визначена роль державного регулювання інвестиційних процесів та створення наддержавних регуляторів. Проаналізовано проблеми та перспективи України з залучення іноземних інвестицій.

Ключові слова: міжнародний фінансовий ринок, глобалізація, світова криза, інвестиційний фонд, прямі іноземні інвестиції, хедж-фонд, похідні цінні папери

The article deals with the main tendencies of development of investment activity in international financial markets in the period of global crisis. The participants of the investment market in the world at the present stage of globalization have been determined. The activities of TNCs as the main world investor have been considered. Directions of further development of the global investment market have been identified. The role of state regulation of investment processes and the creation of supranational regulators has been determined. The problems and prospects of Ukraine of attracting foreign investment have been analyzed.

Keywords: international financial market, globalization, world crisis, investment Fund, foreign direct investment, hedge funds, derivative securities

Актуальність проблеми. Глобалізація світового господарства призвела до посилення взаємозалежності національних економік й інвестиційних ринків, свідченням цих процесів є зростаюча динаміка та обсяг інвестиційних коштів, що направляються на міжнародні фінансові ринки. Основною функцією міжнародного ринку інвестицій є перерозподіл ресурсів у світовому масштабі. Сьогодні більш гостро стоїть питання про використання глобальних інвестиційних ресурсів, як найважливішого чинника посткризового відновлення світової економіки.

© Квактун О.О., к.е.н., Чала В.С., к.е.н., 2013

Політика великих країн на інвестиційних ринків надає відчутний вплив на внутрішнє господарство інших країн й на світову економіку в цілому. В процесі глобального інвестиційного ринку залучаються й країни, що розвиваються. Лібералізація міжнародних економічних відносин і модернізація країн третього світу призвели до підвищення обсягів інвестиційних ресурсів. Разом з тим процеси інтеграції глобального ринку інвестицій не тільки сприяють об'єднанню світового господарства, але і підвищують вразливість національних ринків. Операції з інвестиціями все менше були підконтрольні національним органам, що сприяло розширенню глобального інвестиційного ринку, а також посиленню ролі транснаціональних корпорацій і банків.

Світова фінансова криза призвела до необхідності внесення суттєвих змін у діяльність глобального інвестиційного ринку. Цей процес тривалий час протікав в контексті лібералізації руху капіталу, що зумовлює об'єктивну необхідність узгодження на міжнародному рівні основних напрямів інвестиційної політики різних держав, розробку загальних підходів використання інструментів в інвестиційному механізмі. Регулювання джерел інвестування та форм їх реалізації має посилитися за рахунок національної та міжнародної компоненти. Почалася перебудова функціонування провідних інститутів, що визначають рух глобальних інвестиційних потоків. Важлива роль у системі інституціональних структур регулювання глобального ринку інвестицій відводиться міжнародним економічним організаціям (Міжнародному валютному фонду, Групі Світового банку та іншим).

У зв'язку з цим осмислення проблем функціонування глобального ринку інвестицій в умовах відновлення світової економіки з урахуванням посткризових процесів представляється особливо актуальним науковим напрямом. Науковий аналіз цього процесу дає можливість вибудувати ефективну стратегію міжнародної інтеграції українського інвестиційного ринку в умовах нових реалій глобалізованої світової економіки.

Аналіз останніх наукових досліджень. Зважаючи на вищий рівень розвитку фінансових послуг провідних країн світу, особливу увагу розвитку світового фінансового ринку приділяли західні вчені, а саме: Ж. - П. Аллегрет, В. Андреф, Б. Баді, Б. Балаши, Є.С. Брезіс, С. Гофман, В. Енг, А. Комфорд, Я. Крегель, П. Кругман, Ф.А. Ліс, Л. Дж. Мауер, Г. Марковіц,

Ф. Мартін, Л. Ніл, Е.К. Роуз, Дж.Т. Стюарт, А.М. Тейлор, Д. Тобін, М. Фельдстайн, Д. Френкель, У.Ф. Шарп та інші, які досить детально дослідили особливості розвитку різних сегментів міжнародного фінансового ринку. В українській економічній літературі проблемам, тенденціям та шляхам розвитку міжнародного та національного фінансових ринків присвячені роботи В.Г. Андрійчука, О.Г. Білоруса, В.С. Будкіна, І.В. Бураковського, А.С. Гальчинського, А.П. Голікова, В.М. Геєця, М.А. Дудченка, Л.Л. Кістерського, А.І. Кредісова, Д.Г. Лук'яненка, Ю.В. Макогона, В.Є. Новицького, Ю.М. Пахомова, О.В. Плотнікова, А.М. Поручника, О.І. Рогача, С.В. Сіденко, В.О. Степаненка, В.М. Федосова, А.С. Філіпенка, О.І. Шниркова та інших.

Проте критичний аналіз праць іноземних та вітчизняних дослідників дозволяє зробити висновок про недостатнє висвітлення деяких аспектів окресленої проблематики, пов'язаних в першу чергу із дослідженням новітніх тенденцій розвитку інвестиційної діяльності на міжнародних фінансових ринках в період світової кризи.

Мета роботи: висвітлити сучасні тенденції та майбутні напрями розвитку інвестиційної діяльності на міжнародних фінансових ринках для швидкого подолання масштабної світової фінансової кризи.

Викладення основного матеріалу дослідження. Глобалізація розвивається найбільш швидко в області інвестицій. Під впливом глобалізації відбувається зміна основних параметрів інвестиційного процесу на всіх господарських рівнях, починаючи з мікрорівня й закінчуючи національними господарствами та світовою економікою в цілому. У світовій економіці стрімко зростають обсяги транскордонних інвестиційних операцій, йде постійне підвищення частки міжнародного капіталу.

Необхідною умовою глобалізації інвестиційного ринку виступає лібералізація руху фінансових ресурсів в його основних формах, а технічним засобом - система глобальних інформаційних мереж, що забезпечує практично миттєве перетікання коштів з одного регіону світу в інший. Розвиток науки і високих технологій, посилення ролі «фактора знань» викликало зниження світового промислового виробництва, визначило падіння попиту на деякі види сировини, за винятком енергетичного. Ці явища у світовому господарстві призвели до відповідних змін

галузевої структури інвестицій. Відбулося скорочення частки галузей добувної промисловості та відповідне збільшення питомої ваги сфери послуг, інформації, знань, а також обробної промисловості.

Активний і масштабний рух капіталу між країнами є найважливішою складовою частиною сучасних міжнародних економічних відносин. Масштабність фінансових ресурсів підтверджується їх динамікою. Статистичні показники міжнародних організацій за останні 50 років свідчать про тенденції динамічного розвитку світового фінансового ринку, темпи зростання якого значно випереджають темпи зростання реального сектора. За даними McKinsey Global Institute, у 2011 році обсяг світового фінансового ринку досяг 212 трлн. дол. США, а світовий ВВП - близько 70 трлн. дол. США [1]. А сукупний обсяг ресурсів інституційних фондів розвинених країн, у число яких входять страхові, трастові, фондові, інвестиційні компанії, комерційні банки, пенсійні, взаємні, хеджінгові та інші фонди, становлять понад 20 трлн. дол. Тільки кількість хедж-фондів зросла з 610 у 1990 р. до 9575 в 2011 р. Під їх управлінням знаходиться близько 1,7 трлн. дол. США [2]. Тобто, світ став володіти величезними грошовими ресурсами, які шукають найбільш вигідного вкладення.

У світовому господарстві ТНК виступають як головна рушійна сила глобалізації та як основні суб'єкти міжнародного руху капіталу. ТНК, за даними доповіді ЮНКТАД про світові інвестиції [3], налічує близько 79 000 материнських компаній з 790 000 філіями по всьому світу. У 2011 р. вони виробили 10% світового ВВП, надали роботу 69 млн. чоловік, їх продажі склали 28 трлн. дол., з них одну п'яту становить експорт товарів і послуг. Основна форма інвестиційних потоків у сучасному світовому господарстві здійснюється у вигляді прямих іноземних інвестицій (ПІІ). ПІІ відображають реальний стан процесів світової економіки. Якщо в минулому десятилітті на частку інвестицій в акціонерний капітал припадало майже 2/3 сумарних потоків ПІІ, то на кінець передкризового 2007 р. у зв'язку із зростанням прибутків закордонних філій ТНК частка реінвестованого доходу складала 30% усіх світових потоків ПІІ, також зростають значення інвестицій в акціонерний капітал і внутрішньофірмові позики. Значне зростання в 2007 р. реінвестованих доходів (на 31% більше, ніж у 2006 р.) і внутрішньофірмових позик (майже в дев'ять разів вище, ніж у 2006 р.) у розвинених країнах також сприяли збільшенню

потоків ПІІ у світі. Світовий докризовий обсяг накопичених прямих іноземних інвестицій за підсумками 2007 р. склав 15,211 трлн. дол. і майже зрівнявся з обсягом світового експорту товарів і нефакторних послуг - 17,138 трлн. дол.США.

У кризовому 2008р. світові обсяги ПІІ скоротилися на 14% - до 1,7 трлн. дол., у 2009р. - на 39%, склавши близько 1 трлн. дол. Найбільшою мірою відтік капіталу торкнувся країн з розвинутою економікою - приплив впав на 41% - до 565 млрд дол., ПІІ, отримані країнами, що розвиваються, знизилися на 35% - до 406 млрд дол. До цього обсяг ПІІ в економіки, що розвиваються зростали протягом 6 років поспіль.

У 2009-2011рр. відмічається незначне поживлення світових потоків ПІІ, проте у 2012 році глобальні ПІІ скоротилися на 18% до 1,35 трлн. дол. За оцінками аналітиків, процес поживлення ПІІ буде більш тривалим, ніж очіувалося, в основному з-за глобальної економічної нестійкості та політичної невизначеності. ЮНКТАД прогнозує, що в 2013 році ПІІ як і раніше будуть близькі до рівня 2012 року з верхньою межею в 1,45 трлн. доларів. У світлі відновлення середньострокової впевненості інвесторів очікується, що потоки ПІІ досягнуть 1,6 трлн. дол. у 2014 році і 1,8 трлн. дол. у 2015 році [3]. Однак зберігаються значні ризики, пов'язані з цим сценарієм зростання.

Криза глобальної фінансової системи була викликана складними змінами, які зазнали фінансові системи США і країн Західної Європи протягом останнього десятиліття, внаслідок яких лідуючі позиції зайняли не банки, а компанії, що надають фінансові послуги. Їх діяльність з акумуляції заощаджень, надання кредитів та інвестиційного бізнесу, пов'язаного з емісією облігацій, акцій й деривативів, консультуванням угод по злиттю і поглинанню, організації синдікованих кредитів, була ризиковою. Низькі процентні ставки комерційних банків, надлишок ліквідності та недооцінка ризиків позичальників призвели до глобальної кризи, розвиток якої посилив непропорційне зростання похідних інструментів [4]. Обсяги деривативів - похідних цінних паперів, забезпеченням яких є не реальні активи, а інші цінні папери склали у 2011 році 708 трлн. дол.США, що в 10 разів перевищує світовий ВВП [5].

У процесі швидкого зростання операцій на світовому інвестиційному ринку товари і послуги виявилися витіснені фінансовими інструментами.

Під впливом глобалізаційних процесів в інвестиційній сфері склалася модель, спрямована на домінування послуг у споживанні та фінансових інструментів заощадження.

В зв'язку з цим підвищується роль та ефективність операцій інституціональних інвесторів (інвестиційних та пенсійних фондів, хедж-фондів, страхових компаній, різних ощадних організацій). Так, в США з 1975 р. по 2010 р. частка інвесторів - юридичних осіб, насамперед інституційних інвесторів збільшилася з 30% до більш ніж 60%. Однак, хоча частка фізичних осіб поступово скорочується за рахунок інституційних інвесторів, загальна кількість індивідуальних власників акцій у 2010 році склала 91,1 млн. (проти 25 млн. у 1975 р.), у Німеччині - 29% працездатного населення є індивідуальними власниками акцій [6].

В результаті глобалізації світової економіки трансформувалися зовнішні умови міжнародної діяльності компаній, змінилася роль державного та наддержавного регулювання. Глобальні фінанси вийшли з-під контролю національних держав, але не почали підпорядковуватися реальним міжнародним правилам. Глобальна фінансова криза висвітлила не тільки проблеми глобального фінансового ринку, але й призвела до зростання ролі та значення держави в організації та регулюванні економічної діяльності. В очевидь, що повинні бути вироблені нові правила роботи світової фінансової системи, що передбачають набагато більший державний контроль над фінансовими інститутами й більш жорсткі вимоги для транскордонних інвестицій.

Згідно з новими планами, Федеральна резервна система США буде здійснювати нагляд над іншими фінансовими інститутами - від хедж-фондів до страхових компаній. Вона отримає право встановлювати правила роботи для цих фінансових інститутів, а також втручатися у разі виникнення кризових ситуацій. Міжнародним ринкам вкрай необхідне міжнародне регулювання, тобто реформи США стають глобальними та отримали підтримку й в Європі. Вони вписуються в невідкладні антикризові заходи країн. В очевидь, потрібно, щоб регулювання стало повністю міжнародним. Інакше міжнародні інвестиційні ринки будуть зруйновані грою на різниці між умовами регулювання на різних ринках, а бізнес буде мігрувати в країни з найбільш м'яким регуляційним

кліматом. Розвитку наднаціональної системи регулювання буде сприяти створена за рішенням «Групи 20» Рада з фінансової стабільності (РФС), діяльність якої спрямована на попередження кризових явищ та підтримання фінансової стабільності [7].

Таким чином, глобалізація не тільки відкрила для країн широкі можливості з використання зовнішніх джерел для розвитку, але й одночасно вимагала створення власної ресурсної бази та інвестиційного механізму для того, щоб скористатися цими можливостями. Інвестиційні інституції та законодавство України невідкладно потребують вдосконалення, оскільки в тому вигляді, в якому вони функціонують зараз, вони не здатні на сучасному рівні забезпечити функціонування необхідних механізмів інвестування. У докризовому періоді 2005-2007 рр. прискорилися процеси інвестування основного капіталу, тоді як в 2008-2011 рр. в умовах кризи темпи зростання інвестицій в основний капітал знизилися. У 2012 р. в економіку України іноземними інвесторами вкладено 6013,1 млн.дол. США прямих інвестицій (акціонерного капіталу). Обсяг унесених з початку інвестування в економіку України прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) на 31 грудня 2012 р. становив 54462,4 млн.дол. США, що на 8,2% більше обсягів інвестицій на початок 2012 р., та в розрахунку на одну особу населення складає 1199,3 дол. З країн ЄС унесено 42979,3 млн.дол. інвестицій (78,9% загального обсягу акціонерного капіталу), із країн СНД – 4269,0 млн.дол. (7,8%), з інших країн світу – 7214,1 млн.дол. (13,3%) [8].

Структура української економіки відображає одну з її фундаментальних особливостей - диспропорції галузевої організації. У галузевій організації інвестиційних потоків спостерігається значний розкид значень часток інвестицій. Існує необхідність та реальні можливості переорієнтації капіталовкладень в країні на користь наукомістких, інноваційно-орієнтованих галузей, які збільшують масу доданої вартості ВВП.

Недостатньо активна участь іноземних інвестицій в економічному розвитку нашої країни пов'язана зі слабкою адаптацією сучасних механізмів інвестування, якими звикли оперувати іноземні інвестори. Одним з недоліків українського інвестиційного ринку є те, що тут застосовується порівняно вузький набір фінансових інструментів. Якщо в Західній Європі і США кількість інструментів інвестиційного ринку обчислюється сотнями, то в Україні поки лише десятками. У більшості випадків у нашій

країні вони є дуже спрощеними аналогами інструментів, прийнятих у країнах з розвиненою ринковою економікою.

В сьогоденній ситуації, коли перспективи майбутніх інвестицій покращилися, забезпечити подальше розширення інвестиційного попиту можливо шляхом економічного та законодавчого стимулювання, задля подальшої гармонізації умов ведення бізнесу та створенню сприятливого інвестиційного клімату в Україні [9].

Державне регулювання формування та розвитку інвестиційного сектору повинно базуватися на переливі капіталу з сировинних галузей з високою їх прибутковістю в обробні галузі. Державний вплив на перелив капіталу в пріоритетних для національної економіки напрямках повинен здійснюватись двома способами. Перший, коли держава бере на себе здійснення переливу капіталу шляхом встановлення підвищених нормативів вилучення прибутку в одних галузях економіки та інвестування цих ресурсів у певні проекти і програми розвитку інших галузей. Проте, державні інвестиції не повинні замінити собою приватні, витісняючи їх з певних сфер вкладення капіталу, що суперечить тенденціям світової практики. Другий - створення сприятливого інвестиційного клімату в інноваційно-орієнтованих пріоритетних галузях економіки.

Висновки. Збільшення волатильності світового фінансового ринку, нерівномірність його розвитку, глибокий вплив на реальний сектор світової економіки, фактичне руйнування міфу про здатність до саморегуляції викликають необхідність до запровадження реформ, зміст і напрям яких світовій спільноті доведеться визначати найближчим часом. В подальших дослідженнях будуть детально розглянуті основні учасники глобального ринку інвестицій та проаналізовано їх вплив на світову економіку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Mapping Global Capital Markets 2011 \ McKinsey Global Institute Updated Research, August 2011 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.mckinsey.com/Insights/MGI/Research/Financial_Markets/Mapping_global_capital_markets_2011.
2. Сайт Банку Міжнародних розрахунків [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.bis.org/publ/qtrpdf/r_qa1109.pdf#page=118.
3. Доклад о мировых инвестициях, 2012 г. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.unctad.org/ru/docs/wir2012overview_ru.pdf.

4. Global Financial Stability Report. Navigating the Financial Challenges Ahead. - IMF, October. 2010. - Statistical Appendix. – P.19.
5. IMD. World Competitiveness Yearbook. Methodology 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [www.02.imd.ch/wcy/methodology](http://www.imd.ch/wcy/methodology).
6. Global Financial Centres Index 10 [Електронний ресурс]. — Режим доступу до даних: <http://zyen.com/PDF/GFCI%2010.pdf>.
7. 2010 WFE Market Highlights [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.world-exchanges.org/files/file/stats%20and%20charts/2010%20WFE%20Market%20Highlights.pdf>
8. Сайт державної служби статистика України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [http:// www.ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua)
9. Крючкова І.В., Попельнюхов Р.В. Вплив фінансово-економічної кризи на інвестиційну діяльність в Україні / І.В. Крючкова, Р.В. Попельнюхов. Фінанси України. - №8. – 2010. – С.15-20.